

Marcin Zarzecki
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ETOS(Y) BIUROKRACJI: PRACOWNICY ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ W DIAGNOZIE SOCJOLOGICZNEJ 2015

ABSTRAKT

Badaniem serii badawczej Polski Pomiar Postaw i Wartości objęto zarówno urzędników mianowanych, jak i urzędników administracji samorządowej. Łącznie zgromadzono 746 obserwacji odpowiadających 746 efektywnym wywiadam. Pomiar oparto na losowym schemacie doboru próby. Błąd statystyczny dla próby $n = 746$ wyniósł 3,01. Obserwacja statystyczna dotyczyła jednostek reprezentujących podmioty administracji publicznej zagregowane terytorialnie na obszarze 16 województw kraju. Przedstawiciele środowiska polskich urzędników wykazują znamiona własnie religijności sprywatyzowanej niezależnie od płci, co czyni statystyczny obraz owej subiektywizacji religii nader koherentnym. Pracownicy administracji publicznej ujawniają podejście wolnorynkowe, akceptując nierówności stratyfikacyjne według różnic dochodów jako naturalnego czynnika sprawczego losów biograficznych. Badani zgadzają się z formą dyscyplinowania pracowników administracji publicznej w postaci odpowiedzialności finansowej. 33,4% respondentów aprobuje ideę opodatkowania wiernych na rzecz Kościoła, ¼ jest za usunięciem symboli religijnych z urzędów publicznych, podobna frakcja badanych wyraziła zgodę na zakaz nauczania religii w szkołach publicznych i 21,3% pragnie wprowadzenia zakazu święcenia obiektów użytku publicznego. Za egalitarnym modelem rodziny opowiedziało się 76,4% respondentów. Wyniki badania ujawniają korelację dodatnią między wzrostem poziomu wykształcenia a wzrostem odpowiedzialności za powierzone zadania i zakresem obowiązków służbowych.

Słowa kluczowe: etos, aksjologia, administracja publiczna, biurokracja, religijność, normatywizm

ABSTRACT

A serial project „Polish measurement of attitudes and values” (“PPPiW”) included both appointed officials and officials of local public administration. A total of 746 were conducted, corresponding to 746 interviews. The measurement is based on a random sampling scheme. The statistical error for a sample of $n = 746$ was 3,01. Statistical observation concerned units representing public administration which were aggregated territorially in the area of 16 provinces of the country. Representatives of the Polish officials show symptoms of privatized religiosity, regardless of their gender. This makes statistical picture of this subjectivization of religion coherent. Employees of public administration reveal the free-market approach accepting inequality stratification by income disparities as a natural causative factor in biographies. Respondents agree with the form of disciplining employees of public administration in the form of financial responsibility: 33.4% of respondents accept the idea of taxation to people faithful to the Church, ¼ support the removal of religious symbols from public places, a similar number of respondents approved of the idea of withdrawing religion subject from public schools, and 21,3% wants to ban the practice of consecrating objects for public use. Egalitarian family model was supported by 76.4% of respondents. The survey results reveal a positive correlation between

the increase in the level of education and the growth of the responsibility for the charged tasks and the scope of the duties.

Keywords: ethos, axiology, public administration, bureaucracy, religiosity, normativism

Wstęp

Według Marii Ossowskiej, etos „to styl życia jakiejś społeczności, ogólna – jak proponują niektórzy, orientacja jakiejś kultury, przyjęta przez nią hierarchia wartości bądź formułowana *explicite*, bądź dająca się wyczytać z ludzkich zachowań” [Ossowska 2000: 7]. Dla analizy etosu istotne jest podkreślenie wątków aksjologicznego i sensotwórczego, które sprawiają, że zagadnienia etosowe mogą być badane ze względu na zawarte w nich idee, doktryny i ideologie, konstytuujące środowiskowo-zawodowe uniwersa znaczeń. Akceptacja perspektywy stylów życia i systemów aksjonormatywnych jako składowych etosu poszerza obszar analizy o zjawiska i procesy, także układy społeczne, w których dominują relacje etosowe grup oraz środowisk w systemie władzy i panowania. W opinii Maxa Webera, skuteczna struktura państwowa jest konsekwencją ewoluowania „nowoczesnych urzędników ku społeczności specjalistycznie, za sprawą długoletniego kształcenia, fachowo wyszkolonych, wysoko wykwalifikowanych pracowników umysłowych, cechującej się bardzo rozwiniętym, w interesie uczciwości, stanowym honorem, bez którego niebezpieczeństwo straszliwej korupcji i prostackiego filisterstwa stałoby się naszym losem [...]” [Weber 2002: 1034]. Kontynuując myśl deterministycznego stosunku relacyjnego między rozwojem aparatu państwa i systemu administracyjnego, Max Weber definiuje funkcje urzędników przez pryzmat apolitycznej dyscypliny moralnej.

Współczesne wytyczne, obejmujące, zapewne nieintencjonalnie, elementy dyscypliny moralnej, wskazane przez Webera ujawniają się na poziomie etycznych standardów postępowania administracyjnego, zarówno krajowych, jak i międzynarodowych. W zaleceniu Nr 1322 (1997) z 19 marca 1997 r. Komitet Współpracy Prawnej otrzymał sugestie opracowania europejskiego kodeksu służby publicznej dedykowanego dla pracowników administracji publicznej. Z kolei w dokumencie pt. *European Principles of Public Administration* szereg etosowych fundamentów zaproponowano dla europejskiej przestrzeni administracyjnej. Także w ramach prac OECD dla *European Administrative Space* podkreśla się wagę zbioru wspólnych standardów działania w sferze administracji publicznej, które zostały określone przez prawo i zastosowane w praktyce za pośrednictwem procedur i mechanizmów odpowiedzialności [zob. OECD 1999].

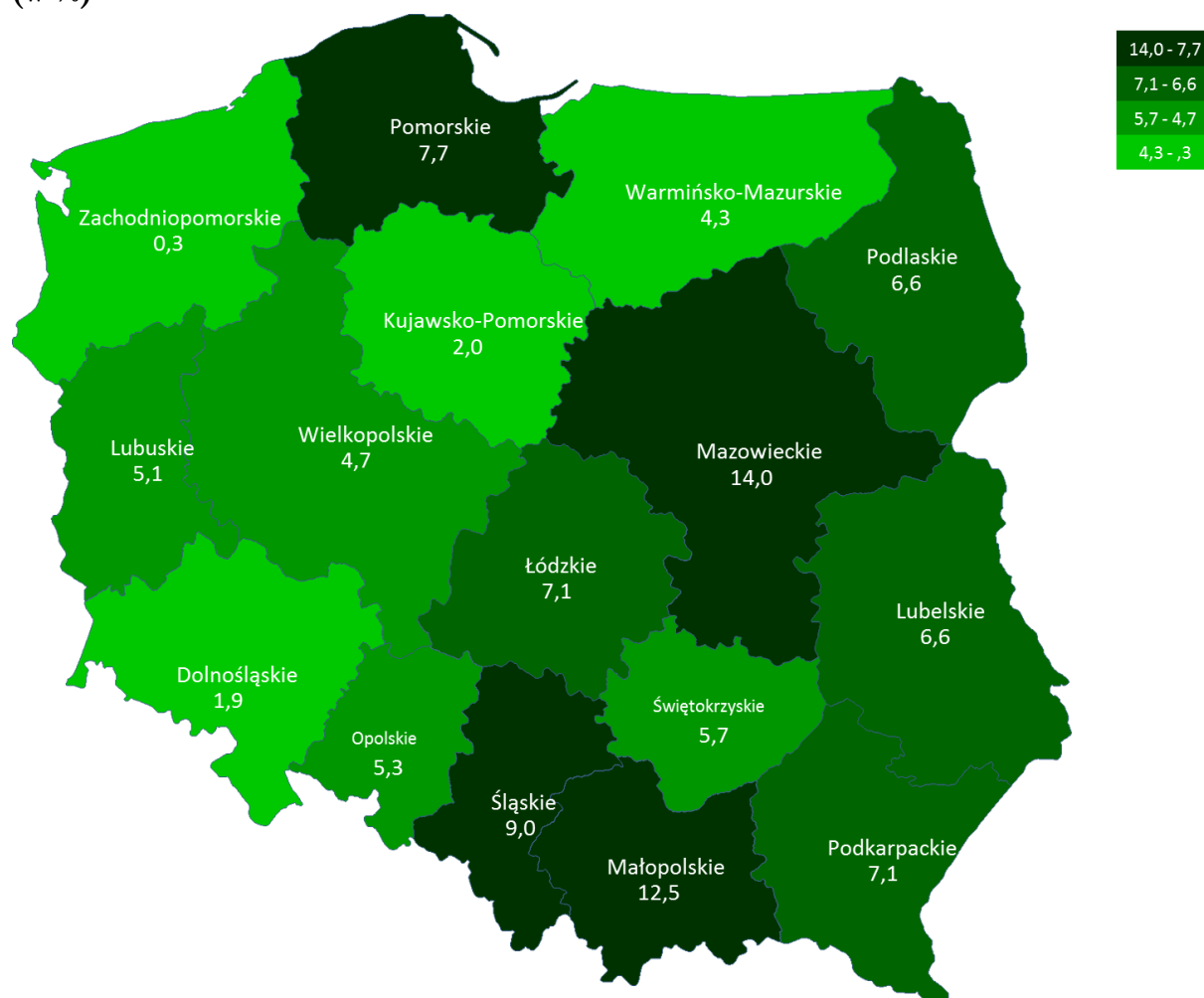
W badaniu etosu środowiskowo-zawodowego polskich urzędników, zrealizowanego w serii Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości w 2015 r., kategoria analityczna „panowania urzędników” stanowiła głównie inspirację oraz typoidalny probierz dla poszukiwania zbieżności interpretacyjnych w identyfikacji neutralnych politycznie składowych etosowych polskich urzędników. Poszukując zmiennych opisowych dyscypliny moralnej urzędników, przeprowadzono pomiar typu CAWI dla uzyskania wieloczynnikowych charakterystyk statystycznych, pozwalających na eksplorację i wyjaśnienie problemu w parametryczno-wskaźnikowej analizie danych.

Założenia procesu badawczego

Badaniem objęto zarówno urzędników mianowanych, jak i urzędników administracji samorządowej. Urzędnikiem mianowanym (lub urzędnikiem służby cywilnej) jest osoba zatrudniona w urzędzie administracji publicznej na podstawie mianowania zgodnie z zasadami

określonymi w ustawie z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, Dz. U. z 2008 r. Nr 227, poz. 1505), natomiast urzędnikiem administracji samorządowej jest osoba zatrudniona w urzędach gminnych, powiatowych i marszałkowskich oraz jednostkach podporządkowanych administracji samorządowej na podstawie umowy o pracę, wyboru lub powołania, w świetle przepisów ustawy z 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych (Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych, Dz. U. z 2008 r. Nr 223, poz. 1458, obowiązująca od 1 stycznia 2009 r.). Obserwacją statystyczną objęte zostały jednostki reprezentujące podmioty administracji publicznej zagregowane terytorialnie na obszarze 16 województw kraju. Metodologicznym i analitycznym „oknem” obserwacji podmiotów badania było województwo. Kartogram 1 prezentuje przestrzenny rozkład podmiotów według województw.

Kartogram 1. Przestrzenna struktura badanych podmiotów wg województw – NUTS2 (w %)

Źródło: opracowanie własne.

Token do narzędzia ankiety został przesłany na adres osoby kierującej podmiotem. Respondenci posiadający status decydenta deklarowały to aktem woli, stanowiąc zbiór respondentów kwalifikowanych. Weryfikacja nastąpiła w trakcie aranżującego kontaktu przez elektroniczny list intencyjny z podmiotem. Potwierdzenie statusu danego respondenta następowało wskutek deklaracji respondenta. Łącznie zgromadzono 746 obserwacji

odpowiadających 746 efektywnym wywiadam. Pomiar oparto na losowym schemacie doboru próby. Błąd statystyczny dla próby $n = 746$ wyniósł 3,01. Badanie, ze względu na losowy dobór próby, miało charakter pomiaru reprezentatywnego, co czyni możliwym generalizację wniosków. Struktura próby ze względu na interesujące nas cechy odzwierciedla strukturę populacji generalnej. Reprezentatywność próby może być osiągnięta, gdy są spełnione dwa warunki: 1) elementy populacji są dobierane do próby w sposób losowy, 2) próba jest wystarczająco liczna. Przez losowy dobór elementów do próby rozumiemy taki sposób postępowania, w którym każda jednostka ma znane (różne od zera) prawdopodobieństwo znalezienia się w próbie, a dla każdego podzbioru jednostek populacji generalnej można ustalić prawdopodobieństwo dostania się do próby (stałe lub różne). W badaniu serii PPIW warunki restrykcyjne reprezentatywności próby zostały spełnione. Wykorzystano moduł skonstruowany w języku PYTHON 2.5.7 do ważenia wieńcowego – SPSSINC RAKE. Istota ważenia wieńcowego polega na zadeklarowaniu stanu docelowego (zarówno proporcji, jak i liczb bezwzględnych) zmiennych, które podlegają ważeniu. Program poprzez kolejne ważenia i korekty uzyskanych wyników do założonych (tzw. iteracje) dochodzi do stanu próby możliwie najbliższego stanu populacji. W literaturze przedmiotu ten rodzaj ważenia jest znany jako: *rim weighting*, *marginal weighting*, *sample balancing*, *rake weighing*, *iterative proportionate fitting* lub *iterative proportionate scaling* [zob. Hoaglin, Battaglia 2000, 2004].

Zastosowano jeden z modeli losowania z prawdopodobieństwem proporcjonalnym do wielkości (PPS – *Probability Proportional to Size*). Zastosowanie techniki wymagało posiadania informacji o wielkości (liczebności) parametrów składających się na populację urzędników. Technicznie losowanie przeprowadzono w aplikacji modułu SPSS/PASW *Statistics – Complex Sample*. Moduł umożliwił uzyskanie poprawnych oszacowań statystyk punktowych (sumy, średnie) oraz statystyk ilorazowych, a także pozwolił na otrzymanie poprawnego oszacowania błędów standardowych tych statystyk, w tym ustalenie poprawnych granic przedziałów ufności. Analiza braków odpowiedzi (*item non response*) została przeprowadzona w oparciu o procedurę MVA – *Missing Values Analysis*.

Dane zgromadzono za pomocą techniki CAWI narzędziem internetowym nadzorowanym przez system Lime Survey, bazujący na architekturze kontaktu serwer – respondent. Analiza statystyczna została przeprowadzona na macierzy danych SPSS/PASW *Statistics*. Program daje możliwość pobierania danych w różnych formatach, z różnych źródeł (baz danych, hurtowni danych, arkuszy kalkulacyjnych, plików tekstowych i innych). PASW *Statistics* umożliwił utworzenie raportów tabelarycznych. Przeprowadzono analizę danych za pomocą tabel częstości empirycznej rozkładów wskazań oraz tabel kontyngencji. Jest to klasyczny sposób analizy i redukcji danych. Test niezależności χ^2 posłużył do określenia istotnej statystycznie zależności między zmiennymi, zaś do obliczenia siły związku między zmiennymi użyto współczynników do wyboru w zależności od skali zmiennej: r Pearsona, poprawka ciągłości, iloraz wiarygodności, test dokładny Fishera, powiązanie liniowe przez liniowe, test McNemara; miary kierunkowe: Lambda, tau Goodmana i Kruskala, współczynnik niepewności, d Sommersa, Eta; miary symetryczne: V Cramera, współczynnik kontyngencji, tau-b Kendalla, tau-c Kendalla, Gamma, korelacja Spearmana i Kappa.

W procedurze krzyżowania zmiennych zastosowano poprawkę Bonferroniego. Poprawka Bonferroniego jest stosowana w celu "utrudnienia" uznania za statystycznie istotny wyniku pojedynczego testu, przy wielokrotnym przeprowadzaniu testów w oparciu o te same dane. Poprawka Bonferroniego była dokonywana przez podzielenie poziomu istotności alfa (przyjmowanego na poziomie 0,05) przez liczbę przeprowadzanych testów.

Wybór danych z komentarzem

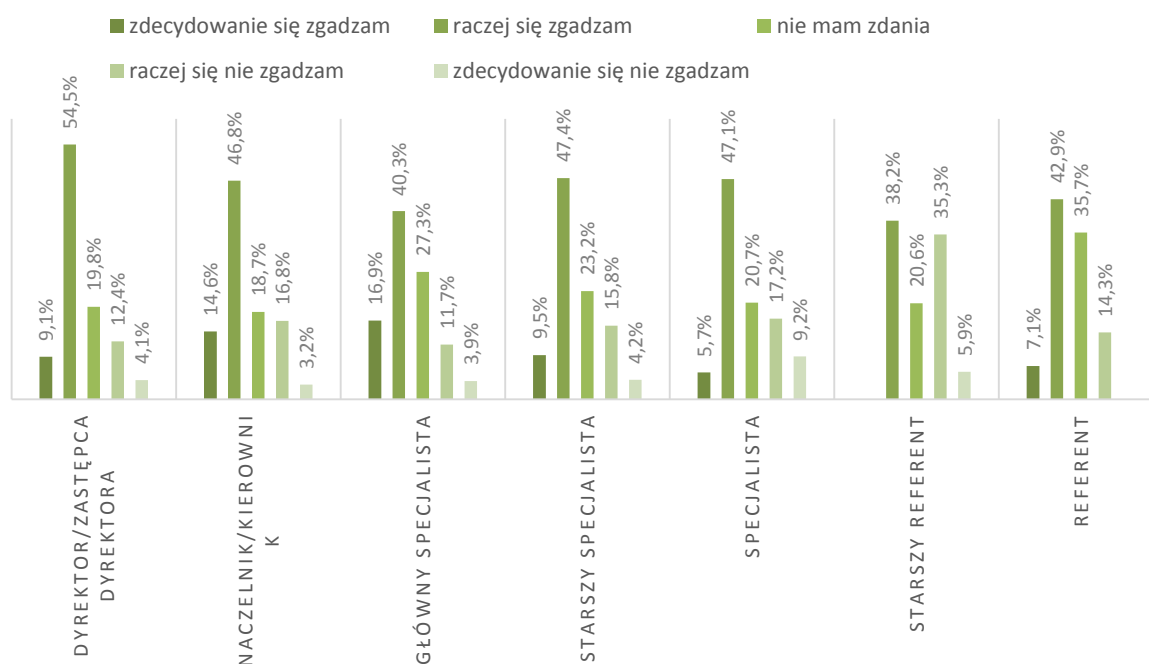
Reprezentatywne Badania Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości zrealizowane w środowisku polskich urzędników pozwalają na identyfikację wspólnych postaw wobec wybranych norm i twierdzeń o charakterze społecznym, politycznym i ekonomicznym. Respondenci deklarowali przywiązanie do religii rzymskokatolickiej – 91,3%, do wyznania prawosławnego – 1,6%, protestanckiego – 2%, mojżeszowego – 0,3% oraz muzułmańskiego – 0,5%. Ze względu na dymensję intensywności zaangażowania religijnego rozkład globalnego stosunku do wiary religijnej wśród badanych jest następujący: głęboko wierzący – 11,3%, wierzący – 63,7%; niezdecydowany, ale przywiązany do tradycji religijnej – 15,2%, obojętny – 7,3%, niewierzący – 2,6%. W wymiarze praktyk religijnych 49,2% respondentów praktykuje systematycznie (w każdą niedzielę i święta nakazane), praktykuje niesystematycznie – 30%, praktykuje rzadko – 16,5%, nie praktykuje w ogóle – 4,3%.

Nawiązując do greckiego źródłosłowu terminu „herezja” (gr. *hairesis*), Peter L. Berger określa wzorzec osobowości współczesnego człowieka mianem heretyckiego [Por. Berger 1997]. Herezja jest wynikiem prywatyzacji religijnej i subiektywizacji elementów doktrynalnych religii. Innymi słowy, wiedza na temat norm etycznych wyznawanej religii oraz ich akceptacja są wyrazem religijności instytucjonalnej, a negowanie eklezyjalnych reguł moralności chrześcijańskiej jest równoznaczne z religijnością selektywną. Przedstawiciele środowiska polskich urzędników wykazują znamiona właśnie religijności sprywatyzowanej niezależnie od płci, co czyni statystyczny obraz owej subiektywizacji religii nader koherentnym. Aż 87,4% respondentów akceptuje sprywatyzowane podejście do religii. Pochodzące z końca lat 60. tezy o prywatyzacji religii lub subiektywizacji religii podkreślają wątek deinstytucjonalizacji religijności, ale wiążą go ze świadomym, selektywnym wyborem przez jednostkę elementów doktryn i praktyk z różnych systemów religijnych oraz prądów filozoficznych. Jednostka, samodzielnie dokonując wyborów, tworzy własne uniwersum znaczeń, konstruuje synkretyczną religię i synkretyczny system rytuałów oraz symboli religijnych. Postawa ta koresponduje z niską frakcją odpowiedzi pozytywnych dla twierdzenia, iż związek między państwem i Kościołem jest gwarancją przestrzegania norm moralnych – 24,8% wskazań (łącznie „zdecydowanie zgadzam się” oraz „raczej zgadzam się”). Prasę katolicką czyta 27,4% pracowników administracji publicznej, katolickie programy telewizyjne ogląda 20% badanych, katolickich stacji radiowych słucha 18,7%, zaś internetowe strony katolickie śledzi 22,9% urzędników.

Co intrygujące, pracownicy administracji publicznej ujawniają podejście wolnorynkowe, akceptując nierówności stratyfikacyjne według różnic dochodów jako naturalnego czynnika sprawczego losów biograficznych członków społeczeństwa – ponad 80% respondentów jest zdania, że ludzie powinni polegać na swojej przedsiębiorczości i zaradności, a zróżnicowanie dochodów według kwalifikacji jest konieczne dla rozwoju gospodarczego – 72,1% odpowiedzi pozytywnych. Według prawie 60% respondentów, urzędnicy powinni ponosić odpowiedzialność finansową za błędne decyzje, a zdaniem 1/2 należy zakazać pracy w niedzielę i święta. Parametry konsekwencyjne postaw wobec religii są przez badanych aprobowane w najmniejszym stopniu – aż 66,4% deklaruje się jako zwolennicy metody *in vitro*, ale z drugiej strony, jedynie 37,2% badanych to zadeklarowani zwolennicy aborcji. Względnie wyraźnie występuje dyferencjacja opinii urzędników dotycząca twierdzenia „związek między państwem i Kościołem jest gwarancją przestrzegania norm moralnych” według płci. Częściej kobiety niż mężczyźni zgadzają się z owym twierdzeniem, co może być wynikiem wyższych wskaźników religijności kobiet niż mężczyzn w globalnym parametrze stosunku wobec wiary oraz dymensji praktyk religijnych. Płeć

w niewielkim stopniu różnicuje opinię respondentów wobec odpowiedzialności finansowej urzędników za podejmowane decyzje. Zasadniczo badani zgadzają się ze wskazaną formą dyscyplinowania pracowników administracji publicznej. Stanowisko, jakie zajmuje badany urzędnik w strukturze administracji publicznej, także nie różnicuje poparcia dla finansowej odpowiedzialności pracowników za decyzje urzędnicze. Jedyną konstatacją, którą można postawić w związku z oceną przez respondentów powyższego twierdzenia, jest większy odsetek niezgadających się z opinią wśród urzędników na stanowisku starszego referenta, co jest konsekwencją lęku przed odpowiedzialnością finansową przy relatywnie niskim poziomie decyzyjności (zob. wykres 1).

Wykres 1. Opinie urzędników na temat twierdzenia: „Urzędnicy powinni ponosić odpowiedzialność finansową za podejmowane decyzje”, według zajmowanego stanowiska (n = 744)

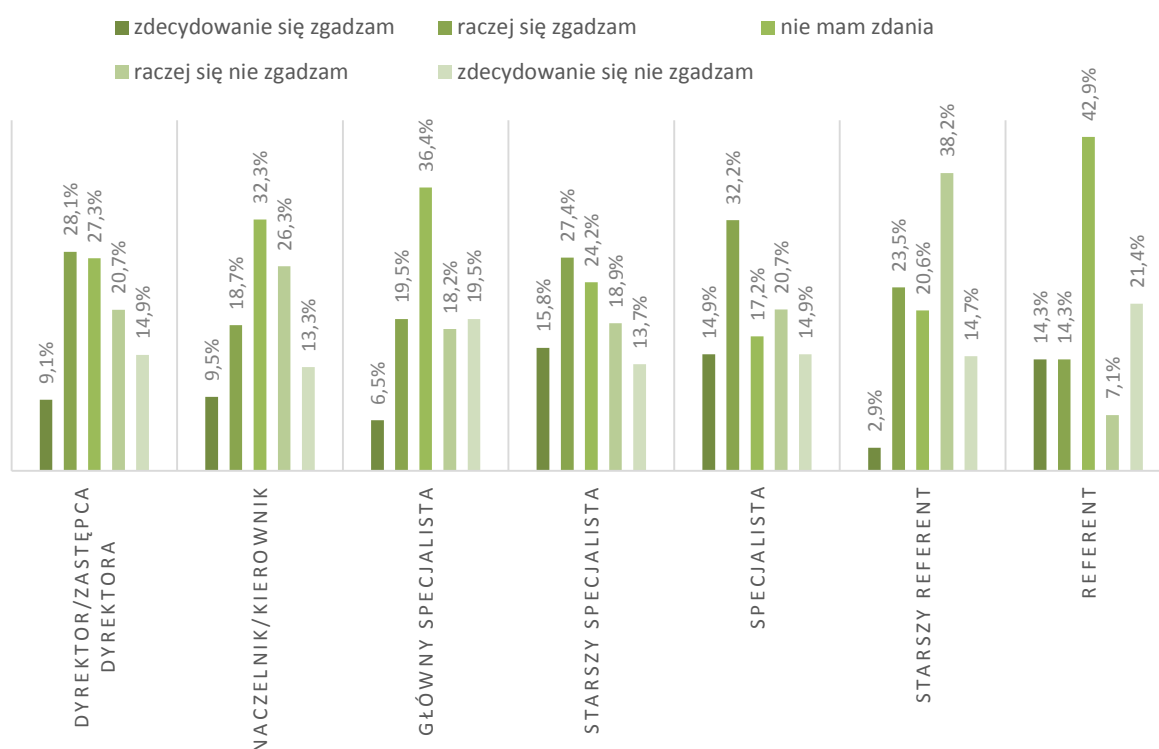

Źródło: opracowanie własne danych PPPiW 2015.

Dymensja moralności religijnej znajduje swoje odzwierciedlenie w grupowych i jednostkowych postawach oraz zachowaniach względem zasad określonych w kodeksie moralnym Kościoła katolickiego. Prawie 60% respondentów zgadza się z całkowitym zakazem rozpowszechniania pornografii, 33,4% respondentów aprobuje ideę opodatkowania wiernych na rzecz Kościoła, ¼ jest za usunięciem symboli religijnych z urzędów publicznych, podobna frakcja badanych wyraziła zgodę na zakaz nauczania religii w szkołach publicznych, a 21,3% pragnie wprowadzenia zakazu święcenia obiektów użytku publicznego. Z zakazem nauczania religii w szkołach publicznych zgadzają się przede wszystkim mężczyźni, natomiast kobiety najczęściej wyrażają sprzeciw wobec zakazu. Obserwujemy także zróżnicowanie opinii ze względu na zajmowane stanowisko, ale nie w ogólnym rozkładzie postaw wobec zakazu nauczania religii w szkołach, lecz w wartościach preferowanych przez zatrudnionych na różnych stanowiskach. I tak z zakazem częściej nie zgadzają się urzędnicy zatrudnieni na stanowisku starszego referenta i referenta niż dyrektorzy lub kierownicy. Ujawnia się także analogiczny związek z poziomem

wykształcenia badanych. Ponad ½ urzędników nie zgadzała się z usunięciem symboli religijnych z urzędów publicznych, natomiast wśród zwolenników desakralizacji urzędów dominowali mężczyźni. Zestawienia krzyżowe z danymi społeczno-demograficznymi nie różnicują rozkładu częstości odpowiedzi ze względu na wiek oraz województwo, ale poziom wykształcenia jest podstawową zmienną znaczącą. Za opodatkowaniem wiernych na rzecz Kościoła było ponad 30% respondentów i zauważamy korelację między tą opinią a zajmowanym stanowiskiem. Najczęściej z opodatkowaniem wiernych nie zgadzają się starsi referenci oraz naczelnicy/kierownicy, przy czym są to kategorie badanych najbardziej sfeminizowane (zob. wykres 2).

Wykres 2. Opinie urzędników na temat opodatkowania wiernych na rzecz Kościoła według zajmowanego stanowiska (n = 744)

Źródło: opracowanie własne danych PPPiW 2015.

Za egalitarnym modelem rodziny opowiedziało się 76,4% respondentów, przy czym szczególnie akceptujący partnerstwo w rodzinie byli urzędnicy w wieku 25–34 lata, a następnie kategoria osób w wieku 55–64 lata. Stosunek do partnerstwa w rodzinie nie różnicuje wykształcenie, wielkość miejscowości, w której położona jest instytucja, ani rodzaj podmiotu, w którym respondenci są zatrudnieni. Zdaniem badanych, nadmiernie długi czas pracy ogranicza możliwości realizacji obowiązków rodzinnych („kilka razy w roku” – 34,6% i „kilka razy w miesiącu” – 27,6%). Zdecydowanie większe trudności w realizacji obowiązków rodzinnych deklarowali mężczyźni niż kobiety. Przeciążenie obowiązkami rodzinnymi wskazywali także głównie mężczyźni. Z drugiej strony, to kobiety ujawniły, iż stres związany z pracą jest dla nich niezmiernie uciążliwy. Grupą najbardziej odczuwającą nadmiar pracy są specjaliści. Stresogenna atmosfera w domu jako rezultat stresu w pracy w największym stopniu deklarowana była przez respondentów na stanowisku dyrektora lub zastępcy dyrektora.

Wyniki badania ujawniają korelację dodatnią między wzrostem poziomu wykształcenia a wzrostem odpowiedzialności za powierzone zadania i zakresem obowiązków służbowych. Pracownicy z wykształceniem wyższym magisterskim byli grupą, w której trudności łączenia pracy zawodowej i obowiązków rodzinnych zdarzały się kilka razy w roku – 28,5%, a w przypadku 14,8% z nich – kilka razy w tygodniu. Wśród osób z wykształceniem policealnym lub pomaturalnym 2,8% odczuwało takie trudności kilka razy w tygodniu, a 27,8% kilka razy w miesiącu. W opinii 46,1% respondentów, rodzice nie powinni poświęcać wszystkiego dla dzieci, a od dzieci badani oczekują bezwzględnej miłości i poszanowania (łącznie 81,9% wskazań „zdecydowanie zgadzam się” i „raczej się zgadzam”) oraz zapewnienia rodzicom opieki na starość (84,4% wskazań). Poparcie dla stwierdzenia, iż utrwalone w rodzinie wartości mogą chronić ją przed zagrożeniami i dysfunkcjami deklarowało ponad 90% badanych mężczyzn i ponad 80% badanych kobiet. Ponad 1/2 kobiet i 43% mężczyzn wyraziło sprzeciw wobec formy wychowania dzieci bez ograniczeń religijnych i normatywnych.

W przypadku ustania stosunku pracy badani najbardziej lękali się utraty dotychczasowego poziomu bytu materialnego, a następnie utraty możliwości samorealizacji. W indeksie cech dobrego urzędnika na pierwszym miejscu wskazano na inicjatywę, bezstronność oraz wysokie kwalifikacje. Zdaniem badanych, aby praca przynosiła większą satysfakcję, niezbędne są zmiany w kierunku redukcji procedur administracyjnych i zwiększenie poziomu zarobków. Inne czynniki, jak zmniejszenie czasu pracy, zrozumienie ze strony dyrekcji czy też mniejsza rywalizacja ze współpracownikami odgrywają w opinii urzędników rolę drugorzędą. Ograniczenie procedur administracyjnych jako imperatyw satysfakcji z pracy koreluje z wykształceniem respondentów (częściej deklarowali ów warunek urzędnicy z wykształceniem średnim – 44% oraz policealnym/pomaturalnym – 33,3% niż badani z wykształceniem wyższym licencjackim/inżynierskim – 25% i wyższym – 29,4%). Z kolei łączenie satysfakcji z pracy z wyższymi zarobkami charakteryzuje częściej kobiety – 29,6% niż mężczyzn – 23,8%. Zdaniem badanych pracowników administracji publicznej, optymalna płaca powinna się kształtować powyżej 6000 zł, przy czym deklarowana wysokość optymalnego wynagrodzenia determinowana była płcią, zajmowanym stanowiskiem pracy, wykształceniem, wiekiem i rodzajem instytucji zatrudniającej respondenta.

W perspektywie socjologicznej etos ujmowany jest jako motywator społecznych interakcji i jako zasadnicze źródło procesów decyzyjnych związanych z działalnością aktorów życia społecznego, także z dystynkcjami służby publicznej w ramach instytucji i działań publicznych. Po raz kolejny warto przytoczyć opinię Webera, według którego skuteczna struktura państwowa jest konsekwencją ewoluowania „nowoczesnych urzędników ku społeczności specjalistycznie, za sprawą długoletniego kształcenia, fachowo wyszkolonych, wysoko wykwalifikowanych pracowników umysłowych, cechującej się bardzo rozwiniętym, w interesie uczciwości, stanowym honorem, bez którego niebezpieczeństwo straszliwej korupcji i prostackiego filisterstwa stałoby się naszym losem [...]” [Weber 2002: 1034]. W kontekście badań Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości realizowanych w kategorii środowiskowo-zawodowej urzędników w Polsce trudno pominąć stosunek badanych do tradycji i religii katolickiej jako punktu referencji aksjologicznej dla urzędniczego etosu.

Bibliografia

- Berger P.L. (1997), *Święty Baldachim. Elementy socjologicznej teorii religii*. Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS.
- Hoaglin D.C., and Battaglia M.P. (2000), *A SAS Macro for Balancing a Weighted Sample. Proceedings of the Twenty-Fifth Annual SAS Users Group International Conference*. Cary, NC: SAS Institute Inc.: 1350–1355.
- Ossowska, M. (2000), *Ethos rycerski i jego odmiany*, PWN: Warszawa.
- OECD (1999), *Support for Improvement in Governance and Management in Central and Easter European Countries*.
- Weber M. (2002), *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*. PWN: Warszawa.
- Zaręba, S., Zarzecki, M. (2015), *Weberowska kategoria „panowania urzędników” jako exemplum etosu środowiskowo-zawodowego pracowników administracji publicznej w badaniu Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości*. [w:] S. Zaręba, M. Zarzecki, *St służba publiczna. Etos pracy urzędników w Polsce*, Kontrast: Warszawa: 7–21.
- Zarzecki, M. (2015), *Normatywne praktyki dyskursywne urzędników w Polsce. Perspektywa interakcjonistyczna*. [w:] S. Zaręba, M. Zarzecki, *St służba publiczna. Etos pracy urzędników w Polsce*, Warszawa: Kontrast: 133–141.